

Harjumaa, Loksa linn

**autobussijaam
EKSPERDIHINNANG**

Koostaja:

Tellija: EKA Muinsuskaitse- ja restaureerimise osakond

Tallinn 2010-2011

Eesti XX sajandi (1870-1991) väärtusliku arhitektuuri kaardistamine ja analüüs

SISUKORD

EKSPERDIHINNANG MÄLESTISE TUNNUSTELE VASTAVUSE KOHTA	lk 3
JOONISED	lk 6
FOTOD	lk 11
FOTODE LOETELU	lk 12

EKSPERDIHINNANG MÄLESTISE TUNNUSTELE VASTAVUSE KOHTA

1	ÜLDANDMED	
	Nimetus	 autobussijaam
	Aadress ja katastritunnus	Loksa linn, Harjumaa Katastritunnus:
	Koordinaadid	
	Praegune funktsioon	Pangakontor, baar, konstaablipunkt
2	AJALOOLINE LÜHIÜLEVAADE	
	Rajamisaeg	Ehitati 1938-1939 Ehitus-Kooperatiiv Ühingu poolt (Kalender-Käsiraamat Ehitustegelasele 1939, vt ka foto 43). Avati 27.06.1939 (artikkel ajalehes Uus Eesti 29.06.1939).
	Autor	Suure töönaosusega arhitekt Elmar Lohk (ajalehes Uus Eesti 10. august 1938 mainitakse, et Loksa bussijaama kavandab E. Lohk). Originaalprojekti käesoleva töö autor leida ei suutnud.
	Algne funktsioon	Ehitati autobussijaama hooneks, kus lisaks ootesaalile olid ruumid jaama töötajatele, puhketoa bussijuhtidele ning garaažid autobussidele. Hoones on hiljem tegutsenud kauplus, baar ja pangakontor.
	Ümberehitusetapid	Mahulisi ümberehitusi tehtud ei ole. Loodeseina ehisraamistuses aknaava on hiljem muudetud ukseavaks (fotod 1, 23, 42). Ootepaviljoni tagaseina on tehtud uks, mis viib avalikku tualetti (foto 16). Ühe garaaži ukseava on kinni ehitatud (fotod 28, 29, 31). Avade muudatusi on tehtud ka hoone kaguseinas (foto 35). Nõukogude perioodil ning Eesti taasiseseisvumise järgselt on renoveeritud interjöore ning seetõttu tuntavalt muudetud I korruse planeeringut (vt I korruse plaan).
	Muu ajalooline teave	autobussijaama rajamise initsiaatoriks oli OÜ „Mootor“, kes 1938. a asus opereerima Tallinn-Loksa liinil. „Mootor“ tellis hoone projekti ning kandis ehituskulud. Arvatavasti on tegemist esimese spetsiaalselt autobussijaamaks ehitatud hoonega Eesti territooriumil. Hoone valmis tüüpprojekti alusel – „Mootoril“ oli soov sama projekti kasutada veel teistegi linnade ja asulate autobussijaamade ehituseks –, kuid II maailmasõja puhkemise tõttu jäi Loksa jaamahoone ainukeseks, mis selle projekti järgi valmis ehitati. Kuna Tallinna buss saabus Loksale graafiku järgi õhtusel ajal, planeeriti jaamahoone teisele korrusele bussijuhtide korter (vt II korruse plaan). Seal juhid ööbisid, et hommikul taas Tallinna poole teele asuda (vestlus Eino Sandströmiga 17.10.2010).
3	ASUKOHA KIRJELDUS	
	autobussijaam paikneb Loksa linna südames, Tallinna tänaval, kaubamaja ja gümnaasiumihoone vahetus läheduses. Hoone astub tänavajoonelt tagasi, tekitades saabuvate ja väljuvate autobusside tarbeks avara platsi. Hoone peafassaadiks olev edelakülg, nagu ka loode- ja kirdekülg on linnaruumile avatud (fotod 8-11). Kagusein jääb väikesesse, traataia ning naaberkrundi hoonestusega piiratud kinnisesse hoovi (foto 35). Jaamahoone taga (sellest kirdes ja läänes), samal kinnistul, asub aktiivse kasutusega haljasala. Hoone ümbruse heakord on rahuldav.	

4	ARHITEKTUURNE VÄLIS- JA SISELAHENDUS	
	Mahuline ülesehitus	Ebasümmeetrilise mahulise jaotusega hoone koosneb laia karniisi ja madalakaldelise kelpkatusega kahekorruselisest kuupjast mahust (fotod 1-3, 10, 24) ning sellega lääne- ja lõunaosas liituvast madalakaldelise kelpkatusega ühekordsest mahust (fotod 4, 6, 8, 28, 35), mille esiküljel paikneb pultkatusega ootepaviljon (fotod 4, 6, 16).
	Ehitusmaterjal	Vundament – paas Seinad – savitellis (kohaliku Loksa tellisetehase toodang) Aknad – puit Välisüksed – algselt klaas ja puit (foto 4), praegu ka metall Vahelaed – raudbetoon ja puit Katusekate – valtsplekk (võrdlemisi hiljuti uuendatud)
	Väliskujundus ja iseloomulikud detailid	Eksterjööris domineerivad savitellistest varjundirikkad seinapinnad ning hästi proportsioneeritud peafassaad (fotod 1, 4, 8). Savitelliste kvaliteet jätab kohati mulje, nagu oleks kasutatud praaktelliseid (foto 34), kuid võimalik, et ebastandardse kujuga kivide valik oli taotluslik. Hoone esikülje ilmet kujundavad kahekorruseline kuupjas maht ning sellega liituv ootepaviljon, mille kohal parapett kirjaga (fotod 1-4). Hoone läänenurgal asuv kahekorruseline maht on sümmeetrilise avadejaotusega. Alumise korruse avaraid aknaid ümbritseb tsementkrohvist esinduslik, kuid veidi raskepärane ehisraamistus (fotod 8, 13). Karniisi all, seinä ülaosas paikneb osaliselt säilinud lipuvarda hoidja (foto 14). Ootepaviljoni karakteri kujundavad dekoratiivse kujundusega baaside (fotod 19, 21) ning kapiteelidega (fotod 19, 20) tugipostid (fotod 4, 16, 19) ning raudbetoonist vahelagi (fotod 16-20). Hoovikülje akende ees olevad trellid võivad osaliselt olla hoone ehituse aegsed (fotod 24-26). Kolmest garaazist keskmisel on säilinud algsed välisüksed (fotod 28, 29).
	Plaanilahendus	Esimesel korrusel paiknesid algselt ootesaal, abi- ja teenindusruumid ning garaazid. Teisel korrusel olid ruumid bussijuhtidele. Praegu tegutsevad esimesel korrusel pangakontor ning baar, teisel korrusel asub turvamehe kontor-tuba ning Loksa konstaablipunkt. Hoone ainus trepikoda paikneb hooviküljel. Esimese korruse plaanilahendust on muudetud erinevate ümberehituste käigus. Suurimaks muudatuseks on lähima garaažiboksi muutmise osaks saaliruumist, kus praegu tegutseb baar. Teise korruse plaanilahendus on säilinud tõenäoliselt algsel kujul.
	Sisekujundus ja iseloomulikud detailid, sisustus, mööbel	Esimesel korrusel on algsed interjöörid hävinud, sest ruume on korduvalt ümber ehitatud. Teisele korrusele viiv trepp on algne nagu ka selle rahvuslike saelõikemotiividega dekoratiivne käsipuu (fotod 38, 39). Teisel korrusel ei ole tehtud kapitaalset remonti, kuid enamik uksi on välja vahetatud. Teisel korrusel on säilinud tõenäoliselt algsed pliit ja ahi (fotod 37, 36); tualettruumi uks on samuti algupärane, nagu ka siseuste profileeritud piirdelauad (fotod 36, 40). Teise korruse kahte tuppa nagu ka I korruse pangakontoris ja garaazidesse käesoleva töö autor ei pääsenud.
	Stiililine kirjeldus	Art deco ja funktsionalismi segune modernism. Akadeemik Mart Kalm ütles, et see on (esindus-) traditsionalism.

5	ÜLDSEISUKORD JA HOOLDUSASTE
	Hoone üldseisukord ja hooldusaste on rahuldavad. Enamik hoone ruume on kasutuses; vaid garaažid tunduvad olevat aktiivsest kasutusest väljas. Esimesel korrusel tegutsevad pangakontor ning baar, teisel korrusel on konstaablipunkt. Vundamendid – rahuldav, vajumisi ei ole märgata Seinad – rahuldav, eksterjööris tellised kohati varisenud või purunenud (fotod 12, 21, 27, 32) Laed – rahuldav Katusekonstruktsioon – tõenäoliselt hea, sest hoone sai mõni aeg tagasi uue valtsplekk-katte Aknad – hea, enamik originaalaknaid hävinud; esifassaadi suured aknad tuleks taastada originaalide eeskujul (suure klaasiga; vrd fotod 1 ja 8) Uksed – algne kahepoolne klaasidega peauks (foto 4) on hävinud nagu ka enamik siseuksi; keskmise garaaži kahepoolsed uksed on originaalid (foto 28, 29) nagu ka teisel korrusel oleva tualettruumi uks Viimistlus – rahuldav, eksterjöörid vajaksid lähiaastatel restaureerimist, et hoone saaks tagasi oma esindusliku ilme; tuleks kaaluda reklaamide ning kujundusgraafika ühtlustamist hoone arhitektuuri ning parapetil oleva originaalkirjaga LOKSA (fotod 1, 4, 8, 15)
6	HINNANG ARHITEKTUURSELE SÄILIVUSELE
	autobussijaama arhitektuurne säilivus on hea. Hoone mahulises osas pole muudatusi tehtud ning eksterjäär on suures osas säilitanud oma algse ilme. Interjöörid on esimese korruse osas hävinud, kuid teisel korrusel on säilinud mitmeid originaaldetaile (vähemalt üks uks, siseuste profileeritud piirdelauad, ahi, pliit). Trepikojas on säilinud algne trepp, selle käsipuu ning podesti-alune kamber (foto 39), mida linnalegendi kohaselt ka kinnipidamisruumina on kasutatud. Garaaži üks topeltustest on algne ning osa autobussijaama väiksematest akendest näivad samuti algupärased. Hoone kuulub linnale. Linnavalitsus soovib hoone vajalike ressursside tekkimisel renoveerida, kuid hetkel pole see aktuaalne. Loksa linnaarhitekti sõnul oleks positiivne, kui hoone muinsuskaitse alla võetakse, kuna Loksal on ajaloolisi, ilmeka arhitektuuriga hooneid säilinud üsna vähe (vestlus Villu Uett'iga 08.10.2010).
7	KAITSE ALLA VÕTMISE PÕHJENDUS
	Loksa autobussijaama hoone omab suurt arhitektuuriajaloolist väärtust, sest 1) on teadaolevalt esimene spetsiaalselt autobussijaamaks ehitatud hoone Eesti territooriumil (seega uue hoonetüübi esindaja), 2) on suure tõenäosusega arhitekt Elmar Lohu loomingu näide, 3) kujundab oma tugeva karakteriga Loksa linnakeskuse üldilmet. Hoone ei paikne miljööväärtuslikul hoonestusalal ega muinsuskaitseala kaitsevööndis, mispärast on tema säilimise tagamiseks otstarbekas rakendada riiklikku kaitset.
8	MÄLESTISE TUNNUSED
	1) tüpoloogiliselt (autobussijaam) oma ajastu unikaalne näide 2) suure tõenäosusega arhitekt Elmar Lohu loomingu kõrgperioodi (1930. aastate II pool) näide 3) algupärase, dünaamilise mahulise jaotusega modernistlik hoone 4) kahekorruseline peakorpus, ühekorruselised ootepaviljon ning garaažiplokk oma kandekonstruktsiooni, välisviimistluse ja säilinud originaaldetailidega 5) trepikoja ning II korruse interjööride säilinud originaaldetailid
9	ETTEPANEK MÄLESTISE LIIGI KOHTA
	Võtta kaitse alla arhitektuurimälestisena.
10	VÄLITÖÖDE TEOSTAMISE AEG
	10.10. ja 17.10. 2010
11	Koostaja:

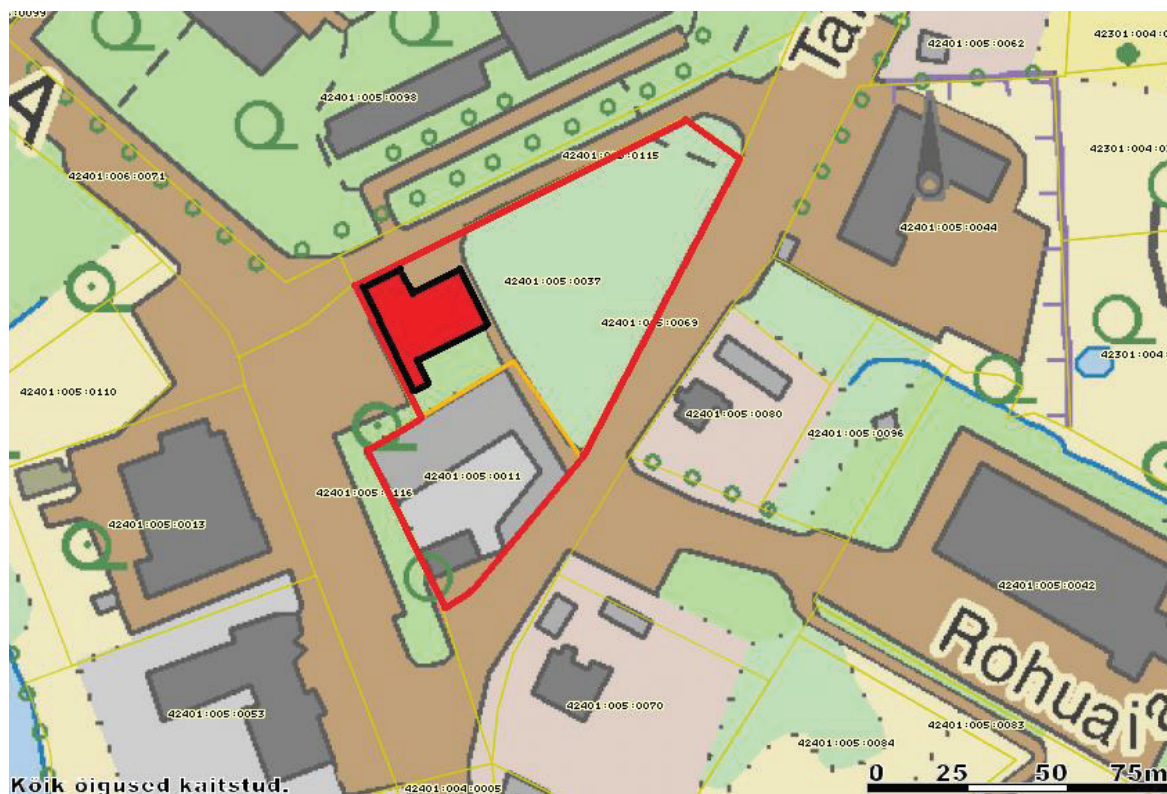
JOONISED

1. Asukoha skeem. Maa-Ameti kaart

2. Ettepanek kaitsevööndi piiride määramiseks

Kaitsevööndi ettepanek koos põhjendusega: kehtestada Loksa autobussijaama (kaardil tähistatud punasega) kaitsevööndiks ala, mille moodustavad kinnistul Tallinna ja Rohuaia) Rohuaia asuval kinnistul paikneb II maailmasõja eelne hoonestus (poehoone ladudekompleksiga) ning see moodustab autobussijaamaga tervikliku hoonestusrühma. Kaitsevöönd peaks hõlmama ka autobussijaama taga asuva haljasala, mis asub jaamahoonega samal kinnistul l. Maa-Ameti kaart.

3. Projekti joonised

Käesoleva töö autor originaalprojekti leida ei suutnud

4. Inventariseerimisjoonised (1998). Eesti Riigiarhiivi Harju Maa-arhiiv

autobussijaam. Asendiskeem

ASENDISKEEM M 1:500 10

N

ROHUAIA TÄNAV

TALLINNA TÄNAV

KUBANDUSHOONE
AUTOBUSSIJAM

Tallinna tn. 4.9 õige

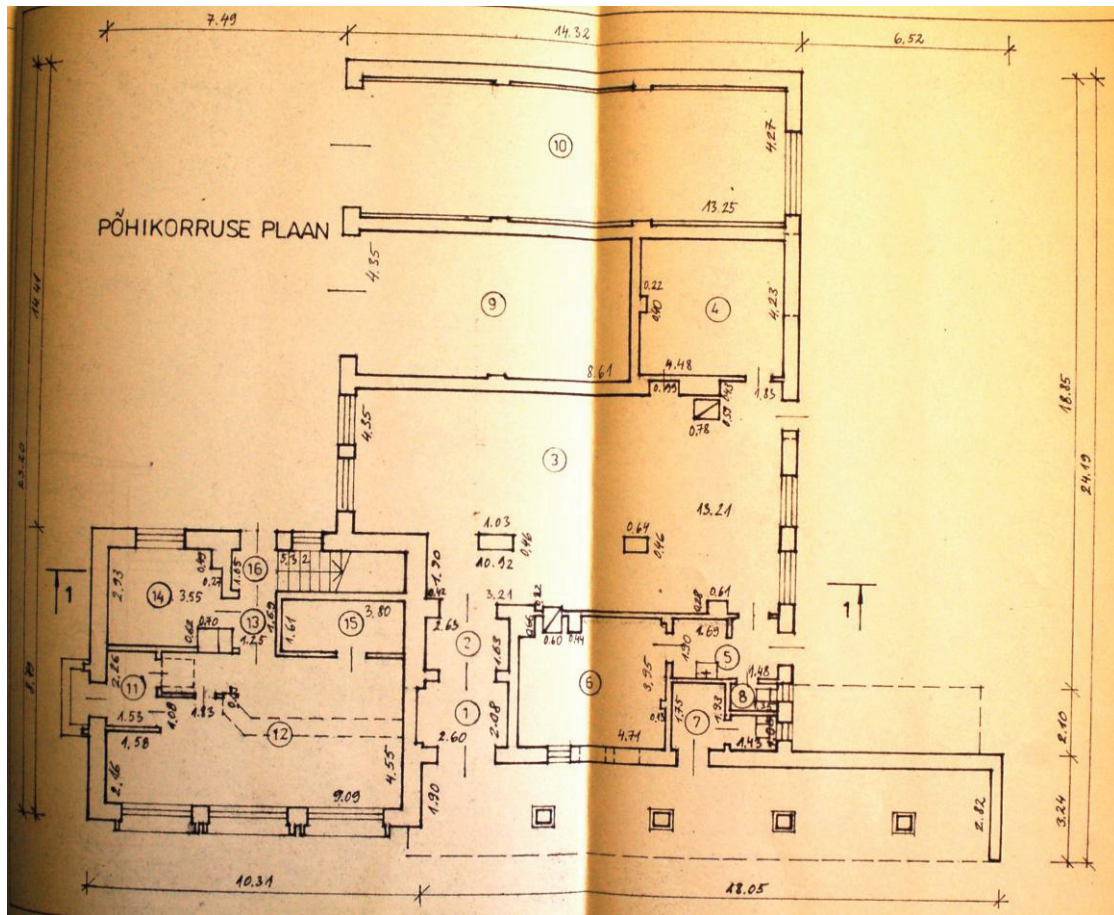
Kesklinna linnaosa

Loksa linn

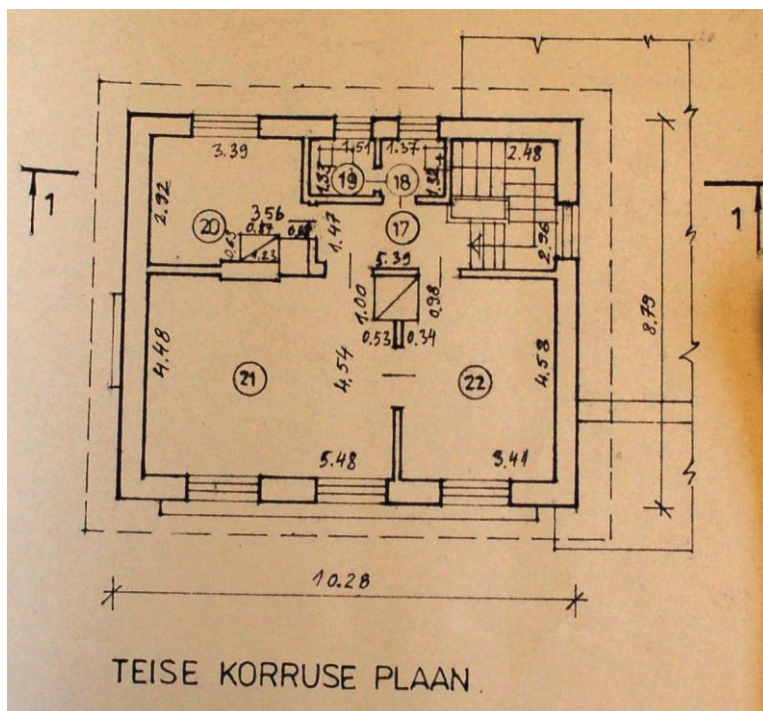
Eesti Vabariik

TÄITEJÕONISTE KOOSTAJA	OLE EHELAID REGISTR. TUNNISTUS NR. 9628		
MAJAVALDUS ASUKOHAGA	HARJUMAA, LOKSA LINN		
OMANIK (nimi, aadress)	LOKSA LINNAVALITSUS		
HALDAJA (nimi, aadress)			
KRUNDI PIND	KASUTATAV MA	TAISEHITUS%	
INV. TOIMIKU NR.	LEHTEDE ARV.	TOO NR. 12-97/98	
LEHT NR. 1	LEHTEDE ARV.	FORMAATIDE ARV: 9	
ALKIKIRJAGA KINNITAN ESIATUD ANDMISTE TÕDSUST:			
OMANIK	NIMI A. KASKLA	KUUPÄEV 30.01.1998	MÖÖT
KONTROLLIJA			
PLAANISTAJA	R. EHELAID	15. 01. 98	1:500

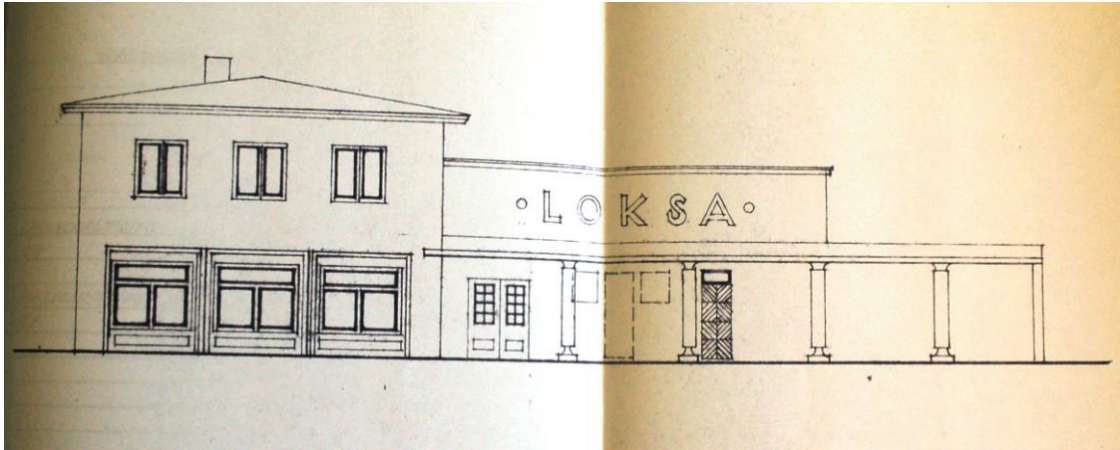
I korruse plaan

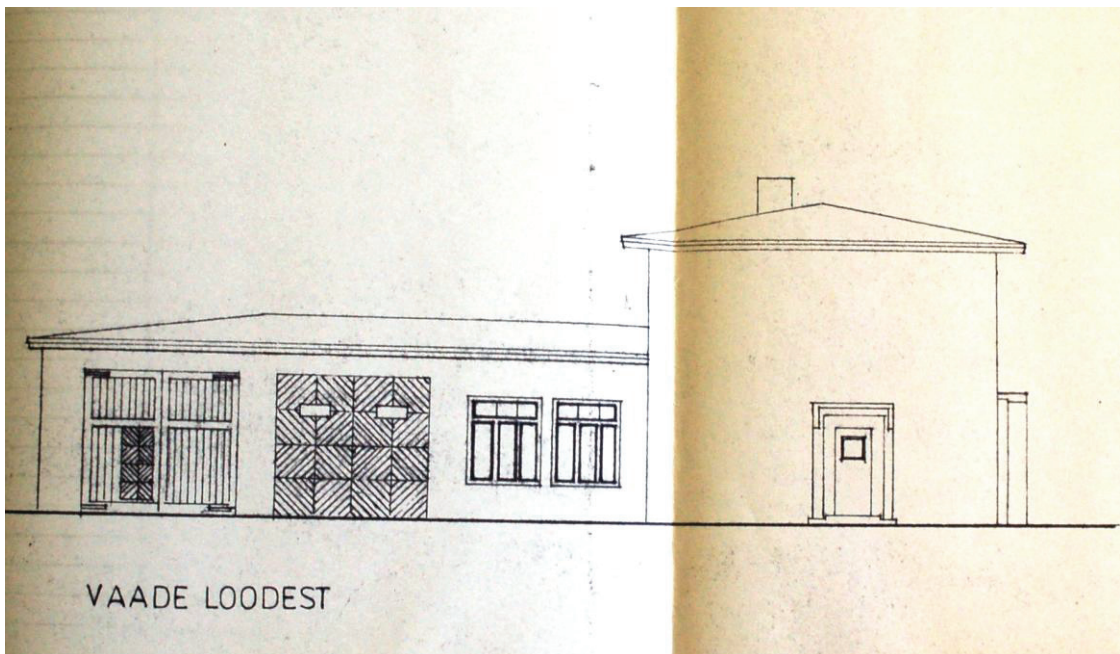
II korruse plaan

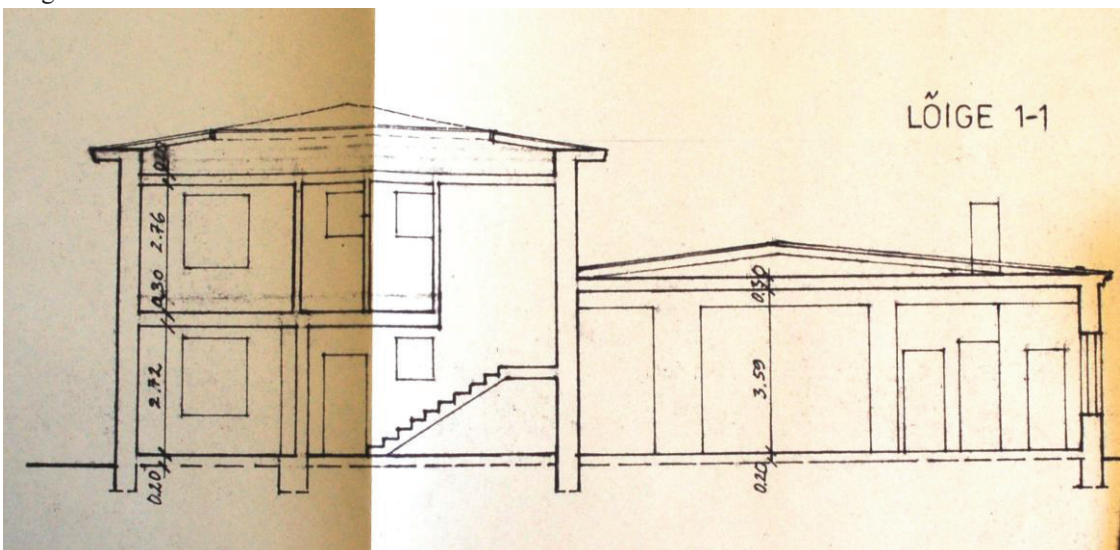
Esifassaad

Vaade loodest

Lõige

FOTOD

autobussijaam avamispäeval 27.06.1939. Eino Sandströmi erakogu

autobussijaam 2010. Foto Jarmo Kauge

FOTODE LOETELU

AJALOOOLISED FOTOD:

1. AUTOBUSSIAAM AVAMISPÄEVAL 27.06.1939. VAADE EDELAST. EINO SANDSTRÖMI ERAKOGU
2. AUTOBUSSIAAM AVAMISPÄEVAL 27.06.1939. EINO SANDSTRÖMI ERAKOGU
3. AUTOBUSSIAAM AVAMISPÄEVAL 27.06.1939 KÜLALISTEGA. HARJUMAA MUUSEUM
4. AUTOBUSSIAAM. VAADE KAGUST. VALMIMISAEGNE FOTO. EINO SANDSTRÖMI ERAKOGU
5. AUTOBUSSIAAMA AVAMISE KÜLALISED. EINO SANDSTRÖMI ERAKOGU
6. AUTOBUSSIAAM JA KOOLIMAJA 1939. VAADE KAGUST. EINO SANDSTRÖMI ERAKOGU
7. AUTOBUSSIAAMA EHITUSTÖÖD. 1938 SÜGIS. EINO SANDSTRÖMI ERAKOGU

TÄNAPÄEVASED FOTOD:

8. AUTOBUSSIAAM. FOTO JARMO KAUGE 2010
9. AUTOBUSSIAAM 2009. FOTO WIKIPEDIA
10. VAADE LÄÄNEST. F
11. VAADE LÖUNAST. F
12. FASSAADIKAHJUSTUS HOONE LÄÄNENURGAS. FOTO CARL-DAG LIGE 2010
13. PEAFASSAADI AKNAD. FOTO JARMO KAUGE 2010
14. LIPUVARDA HOIDJA SÄILINUD OSA NING KARNIIS. FOTO JARMO KAUGE 2010
15. PARAPETT. FOTO JARMO KAUGE 2010
16. OOTEPAVILJON. FOTO JARMO KAUGE 2010
17. OOTEPAVILJONI RAUDBETOONLAE KORRODEERUNUD SARRUSED. FOTO CARL-DAG LIGE 2010
18. OOTEPAVILJONI KARNIISINURK. FOTO JARMO KAUGE 2010
19. OOTEPAVILJONI TUGIPOSTID. FOTO JARMO KAUGE 2010
20. TUGIPOSTI ÜLAOSA. FOTO JARMO KAUGE 2010
21. TUGIPOSTI KAHJUSTATUD ALAOSA. FOTO CARL-DAG LIGE
22. OOTEPAVILJONI SEIN. FOTO JARMO KAUGE 2010
23. HOONE LOODEKÜLG. FOTO CARL-DAG LIGE 2010
24. HOONE TAGAFASSAAD. FOTO CARL-DAG LIGE 2010
25. TUALETTRUUMI AKEN TAGAFASSAADIL. FOTO JARMO KAUGE 2010
26. AKEN TAGAFASSAADIL. FOTO JARMO KAUGE 2010
27. HOONE KORDUVALT PARANDATUD PÕHJANURK. FOTO JARMO KAUGE 2010
28. GARAAŽIPLOKK. FOTO JARMO KAUGE 2010
29. GARAAŽIDE SISSEPÄÄSUD. FOTO JARMO KAUGE 2010
30. GARAAŽIUKS. FOTO JARMO KAUGE 2010
31. KINNI EHITATUD GARAAŽIUKS. FOTO JARMO KAUGE 2010
32. GARAAŽIPLOKI KAHJUSTATUD KARNIIS. FOTO JARMO KAUGE 2010
33. GARAAŽIPLOKI TUMMSEIN. FOTO JARMO KAUGE 2010
34. GARAAŽIPLOKI TUMMSEINA TELLISED. FOTO JARMO KAUGE 2010
35. AUTOBUSSIAAMA KAGUSEIN SULETUD HOOVIS. FOTO JARMO KAUGE 2010
36. AHI II KORRUSEL. FOTO JARMO KAUGE 2010
37. PLIIT II KORRUSEL. FOTO JARMO KAUGE 2010
38. II KORRUSE TREPP. FOTO JARMO KAUGE 2010
39. TREPI KÄSIPUU DETAIL JA PODEST. FOTO JARMO KAUGE 2010
40. SISEUKSE PROFILEERITUD PIIRDELIIST II KORRUSEL. FOTO JARMO KAUGE 2010
41. HOOVITREPIKOJAS ON PALJASTUNUD ALGNE SEINAVÄRV. FOTO JARMO KAUGE 2010
42. AUTOBUSSIAAM. EINO SANDSTRÖMI EMA 5. KLASSI JOONISTUS 1939. EINO SANDSTRÖMI ERAKOGU
43. AUTOBUSSIAAM. JOONISTUSE REPRO. KALENDER-KÄSIRAAMAT EHITUSTEGELASELE 1939